

«بسم الله الرحمن الرحيم»

حوزه علمیه فاطمه الزهرا (سلام الله علیها) آبادان

عنوان:

تاثیر فضای مجازی بر طلاق عاطفی زوجین

نام استاد راهنما:

زکیه فیاضی

نویسندگان:

معصومه سعیدی تبار (سرگروه)، فاطمه یحیی پور

۱۴۰۳

چکیده:

مقاله به بررسی تأثیر فضای مجازی بر طلاق عاطفی و آسیب‌های ناشی از استفاده افراطی از این فضا در میان زوجین می‌پردازد. این تحقیق به دنبال شناسایی چالش‌ها و مشکلاتی است که استفاده نادرست از فضای مجازی می‌تواند بر روابط زناشویی ایجاد کند و به تبع آن، به افزایش آمار طلاق گ منجر شود. مقاله به ارائه راهکارهایی برای کنترل و استفاده مفید از فضای مجازی می‌پردازد. این راهکارها می‌توانند به زوجین کمک کنند تا از آسیب‌های ناشی از فضای مجازی در روابط خود جلوگیری کنند و به بهبود کیفیت زندگی زناشویی خود بپردازند.

واژگان کلیدی:

فضای مجازی، طلاق عاطفی، شبکه‌های اجتماعی

نهاد خانواده به عنوان مقدس ترین نهاد نظام اجتماعی تحت تاثیر فرصت‌ها و چالش‌های رشد و گسترش فضای مجازی در عرصه های زندگی انسان ها قرار گرفته است. امروزه خانواده دچار دگرگونی هایی شده است. یکی از عوامل این دگرگونی پیدایش فناوریهای ارتباطی مختلف در طول یکی دو قرن گذشته است، که تأثیراتی جدی بر روابط خانوادگی ایجاد کرده است. از جمله این دگرگونی‌ها طلاق عاطفی است. طلاق عاطفی یک پدیدهٔ چندبعدی است و تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل قرار دارد. و به وضعیتی اشاره دارد که در آن زوجین به تدریج از یکدیگر فاصله می‌گیرند و عواطف خود را از هم دریغ می‌کنند، بدون اینکه به طور رسمی از هم جدا شوند. این نوع طلاق به عنوان "خانواده توخالی" شناخته می‌شود و در آن همسران در ظاهر به خوبی با یکدیگر رفتار می‌کنند، اما در واقعیت، ارتباط عاطفی و صمیمیت بین آن‌ها از بین رفته است. نشانه‌های طلاق عاطفی شامل عدم صمیمیت، کاهش تمایل به برقراری روابط جنسی، و عدم توانایی در حل تعارضات به شیوه‌های سالم است. از آنجایی که یک خانواده سالم نشان دهنده جامعه سالم است به اهمیت این موضوع پرداخته ایم. فضای مجازی به عنوان یک محیط دیجیتال، فرصت‌های زیادی برای ارتباطات و تعاملات فراهم می‌آورد، اما در عین حال می‌تواند آسیب‌هایی نیز به روابط عاطفی وارد کند. استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی می‌تواند منجر به کاهش تعاملات عاطفی و ایجاد فاصله عاطفی بین زوجین شود. این فضا می‌تواند به عنوان یک مکان برای فرار از مشکلات زناشویی عمل کند و در نهایت به طلاق عاطفی منجر شود، زیرا افراد به جای برقراری ارتباط واقعی با همسر خود، به دنبال تأمین نیازهای عاطفی خود در دنیای مجازی می‌گردند. در نهایت، تأثیرات منفی فضای مجازی بر روابط زناشویی شامل ایجاد پیوندهای مجازی به جای پیوندهای حقیقی، کاهش توجه به نیازهای عاطفی یکدیگر، و شکل‌گیری روابط نامشروع است. این تغییرات به کاهش کیفیت زندگی خانوادگی و افزایش تنش‌ها منجر می‌شود. بنابراین، مدیریت زمان و استفاده صحیح از فضای مجازی برای حفظ روابط عاطفی و جلوگیری از طلاق عاطفی ضروری است. در این مقاله به بررسی این رابطه پیچیده خواهیم پرداخت و پیوند میان فضای مجازی و طلاق عاطفی را تحلیل خواهیم کرد. در مطالعات علمی ایران به موضوع طلاق عاطفی به عنوان بعد پنهان طلاق زوجین از زاویه تأثیر استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی کمتر توجه شده است؛ از این رو به تحقیقاتی پرداخته شده است که با موضوع مورد بررسی ارتباط نزدیک تری دارد. کفاشی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیرات اینترنت بر ارزشهای خانواده» با استفاده از روش پیمایش نشان داده است که بین متغیرهای مستقل تحقیق شامل دسترسی به اینترنت، میزان وابستگی به اینترنت، نوع استفاده از محیط تعاملی اینترنت، پذیرفته شدن در این محیط تعاملی و متغیر وابسته ارزشهای خانواده رابطه ای معکوس برقرار است. (نعیمی، ۱۳۹۰، ص ۱۹۲)

در پژوهشی دیگر با عنوان «تأثیر اعتیاد به فناوریهای نوین ارتباطی بر از هم گسیختگی خانوادگی در شهر کرد» به بررسی و تبیین رابطه اعتیاد به وسائل ارتباطی نوین و از هم گسیختگی خانوادگی با استفاده از متغیرهای واسط پرداختند. نتایج این تحقیق نشان داد که بین اعتیاد به فناوریهای نوین ارتباطی و تمایل به

دوستی خارج از چهارچوب خانواده، گرایش به غرب، تضعیف ارزشها و کاهش دینداری، افزایش احساس بیگانگی اجتماعی و بی هویتی در جامعه رابطه مستقیمی وجود دارد و با افزایش هر یک از این متغیرهای واسطه میزان از هم گسیختگی خانوادگی افزایش می یابد.

در جمع بندی پیشینه تحقیق میتوان گفت اغلب تحقیقات با نگاه آسیب شناختی استفاده از فناوریهای نوین ارتباطی شبکه های اجتماعی مجازی انجام و به مواردی چون اعتیاد اینترنتی، بحران ارزشها، وقفه در تعاملات خانوادگی، انزوای اجتماعی، کاهش اعتماد و صمیمیت زناشویی اشاره شده است. در این تحقیق علاوه بر توجه به جنبه های آسیب شناختی فضای مجازی، به دیدگاه ها و راهکارهای اسلامی و قرآنی پرداخته ایم.

۱. مفهوم شناسی:

۱-۱- طلاق عاطفی

طلاق عاطفی به سردی روابط بین زن و شوهر گفته می شود. پدیده بسیار مهمی که به تدریج صورت گرفته و در هیچ جا ثبت نمی شود. از دو واژه عاطفی و طلاق به معنای لفظی رها شدن و جدایی ترکیب شده. در طلاق عاطفی زن و شوهر بدون اینکه به طور رسمی از هم جدا شوند، عواطف خود را از هم دریغ کرده و نسبت به هم بی تفاوت می شوند، زیرا دیگر اعتماد و احساسی بین آنها نمی ماند، و رابطه ای را توصیف می کند که در آن همسران، در محیط اجتماعی خوب و صمیمی به نظر میرسند، ولی در خلوت قادر به تحمل یکدیگر نیستند. از طلاق عاطفی با عنوان خانواده تو خالی نیز یاد می کنند، یعنی خانواده ای که اعضای آن به زندگی با یکدیگر ادامه می دهند، ولی روابط و کنش متقابل با یکدیگر ندارند. به این نوع جدایی، اصطلاحاتی هم مانند طلاق عاطفی، طلاق روحی و روانی، طلاق خاموش یا زندگی زناشویی خاموش اطلاق می شود. (فاطمی راد، ۱۳۹۵، ص ۸)

۱-۲. فضای مجازی

فضای مجازی به مجموعه ای از محیطها، شبکه ها و منابع اطلاعاتی گفته می شود که از طریق اینترنت و فناوری های دیجیتال برای ارتباطات، اشتراک گذاری اطلاعات، و تعاملات آنلاین ایجاد می شوند. این فضا شامل وبسایت ها، شبکه های اجتماعی، برنامه های پیام رسان، انجمن ها، بازی های آنلاین و دیگر پلتفرم های دیجیتال است که افراد می توانند در آن ها فعالیت کنند، اطلاعات جستجو کنند، با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و محتوای مختلف را تولید یا مصرف کنند. در یک تعریف کلی فضای مجازی عبارت است، «مجموعه ای از ارتباطات درونی انسانها از طریق رایانه و وسایل مخابراتی بدون در نظر گرفتن جغرافیای فیزیکی است». البته در فارسی واژه مجازی را به مجاز و دروغین ترجمه کرده اند که این ترجمه گویای دقیق این واژه نیست چون محیط

مجازی اگر چه قابل لمس و ملموس نیست اما این به معنی دروغین و مجازی بودن آن نیست، چرا که در این فضا نیز همان ویژگیهای تعاملات انسانی در دنیای خارج، همچون مسئولیت وجود دارد ضمن این که فضای مجازی در واقع یک «محیط» است که ارتباطات در آن انجام میشود؛ نه صرف مجموعه ای از ارتباطات؛ از سوی دیگر این ارتباطات گرچه ممکن است در همه حال برخط نباشد، ولی زنده و واقعی و مستقیم است. از این رو، تأثیر و تأثر بالایی در روابط ایجاد شده در این فضا رخ می دهد. فضای مجازی همانند هر مقوله دیگری که در عالم واقع وجود دارد باید از منظر تهدید و فرصت توأمان دیده شود. فضای مجازی سکه ای است که باید دو روی آن را با هم دید رویی که ناظر به فرصتها و نقاط قوت آن بوده و روی دیگر که ناظر به تهدیدها یا به تعبیری نقاط ضعف این فضا میباشد باید دانست که شناخت صحیح فضای مجازی و به تبع آن استفاده صحیح و در عین حال حداکثری از این پدیده دنیای جدید مستلزم شناخت و سپس لحاظ کردن هر دو روی سکه است. (رجبی نیا، ۱۳۸۹، ص ۱۳ و ۱۴)

۲. نشانه ها و علائم طلاق عاطفی

شناسایی زودهنگام نشانه های طلاق عاطفی می تواند به زوجین این امکان را بدهد که قبل از تبدیل شدن مشکلات به بحران های جدی، به آن ها رسیدگی کنند. وقتی افراد متوجه می شوند که نشانه های طلاق عاطفی در رابطه شان به وجود آمده است، می توانند با صحبت کردن و برطرف کردن مشکلات، حتی مراجعه به مشاوره از احساس تنهایی و بی علاقه گی جلوگیری کنند. مهم ترین نشانه های طلاق عاطفی عبارتند از:

۲-۱. عدم صمیمیت

یکی از نشانه های مهم طلاق عاطفی عدم صمیمیت زن و مرد در رابطه با مسائل عاطفی، احساسی و جنسی است. در رابطه هایی که صمیمیت وجود ندارد، گفتگوهای صمیمانه و دوستانه کاهش می یابد. زوجین ممکن است به جای گفتگوهای عمیق و معنادار، تنها به صحبت های سطحی و روزمره بسنده کنند. در طلاق عاطفی زن و شوهر هیچ علاقه ای به صحبت درباره اتفاقات روزمره با همسر خود ندارند و همه رویاها و امیدهایی که در دوران ابتدایی ازدواج با هم ساخته بودند، برای آن ها کاملاً بی اهمیت می شود. عدم صمیمیت عاطفی، رابطه جنسی زن و مرد را نیز تحت تأثیر قرار می دهد، به طوری که به مرور زمان دیگر علاقه خود را به برقراری رابطه جنسی از دست می دهند و به یک هم خانه تبدیل می شوند. (نظری، ۱۴۰۰، ص ۷۳ تا ۸۹)

۲-۲. عدم تمایل به برقراری روابط جنسی

بیشتر درگیر شود. احساس لذت فوری که از این پاداش ها به فرد می‌رسد، می‌تواند به طور تدریجی تبدیل به یک وابستگی شود و اگر فرد نتواند آنرا کنترل کند به اعتیاد اینترنتی گرفتار شده. از نشانه های دیگر اعتیاد اینترنتی این است که فرد استفاده طولانی مدت می‌کند، حتی زمانی که لذت نمی‌برد. یا اینکه در صورت عدم دسترسی به اینترنت فرد احساس اضطراب یا ناراحتی می‌کند. البته باید تهدید را به فرصت تبدیل کرد و با استفاده از برخی اپلیکیشن‌ها و ابزارها می‌توان زمان استفاده از اینترنت یا شبکه‌های اجتماعی را محدود کرد. (معید فر، سعید، اعتیاد اینترنتی علل و پیامدهای آن، ۱۳۸۷)

۲. تغییر سبک زندگی

تغییر سبک زندگی یکی دیگر از آسیب های درون فردی برآمده از فضای مجازی است. زوجین بعد از دیدن سبک‌های متفاوت و خاصی از زندگی در شبکه‌های اجتماعی خواهان تغییر در سبک زندگی خودشان می‌شوند، آن‌ها شرایط زندگی خود را با سبک زندگی تجملاتی که در فضای مجازی می‌بینند مقایسه می‌کنند و به دنبال تحقق مسائلی هستند که شاید رسیدن به آن‌ها در شرایط زندگی واقعی شان سخت باشد و همین سبب فشار اقتصادی در خانواده و نارضایتی از کیفیت زندگی خودشان می‌شود و در واقع فشار روانی برای زوجین به ارمغان می‌آورد. فضای مجازی با تبلیغات و نمایش‌های تجملاتی، افراد را به سمت مصرف‌گرایی و تغییرات ظاهری سوق می‌دهد. این تغییرات شامل دکوراسیون منزل، پوشش، خریدهای غیرضروری و مدگرایی هستند که باعث بروز اختلافات و چالش‌ها در روابط زوجین می‌شود. همچنین باعث کاهش تمرکز فرد در محیط کار، دیر رسیدن به محل کار، کاهش بهره‌وری و افت عملکرد شغلی شود. این مسائل به نوبه خود بر روابط زوجین تاثیر منفی دارند، زیرا فرد ممکن است وقت کمتری را برای همسر و خانواده‌اش بگذارد. بی‌توجهی به سلامت جسمی یکی دیگر از اثرات منفی فضای مجازی است. الگوهای خواب نامناسب (مانند بیداری شبانه و خواب صبحگاهی)، تغذیه ناسالم، کم‌تحرکی و مشکلات جسمی مانند درد گردن، کمر، دست‌ها و چاقی از جمله پیامدهای استفاده بیش از حد از فضای مجازی هستند. این مسائل می‌توانند به خستگی، بداخلاقی و مشکلات روانی برای افراد و در نتیجه به تضعیف روابط زوجین منجر شوند. (جمالی، ۱۴۰۱، ص ۹۰ تا ۹۷)

راهکارهای کاهش آسیب های مخرب فضای مجازی بر طلاق عاطفی زوجین

۱- افزایش سطح آگاهی و آموزش سواد رسانه

آموزش و آگاهی در زمینه سواد رسانه‌ای می‌تواند به افراد کمک کند تا با چالش‌های جدیدی که در دنیای دیجیتال با آن مواجه هستند، بهتر کنار بیایند. در غیر این صورت، عدم آگاهی می‌تواند منجر به مشکلات جدی در روابط زناشویی و اجتماعی شود. این آموزش می‌تواند در قالب ایجاد کارگاه‌های سواد رسانه در سطح شهر یا دو واحد درسی در دانشگاه‌ها باشد. ارتقاء آموزش می‌تواند از بروز آسیب‌های ناشی از سوءاستفاده‌های احتمالی در فضای مجازی جلوگیری کند. بنابراین، سرمایه‌گذاری در آموزش و آگاهی در این زمینه ضروری است.

۲- فرهنگ سازی

فضای مجازی می‌تواند فرصتی برای ایجاد یک جامعه سالم و خانواده‌های پایدار باشد، اما این امر مستلزم بومی‌سازی و انطباق با فرهنگ محلی است. برای بهره‌برداری مؤثر از فناوری‌های جدید، لازم است که نهادها اجتماعی فعالیت‌های براتولید محتوای آموزشی ایجاد و انتشار محتوای آموزنده و مفید در قالب مقالات، ویدئوها، پادکست‌ها و اینفوگرافیک‌ها که اصول استفاده صحیح از فضای مجازی را تبیین کند، می‌تواند تأثیرگذار باشد.

۳- استفاده از فضای مجازی به صورت هدفمند

استفاده هدفمند و قانونمند از فضای مجازی در خانواده نه تنها می‌تواند به بهبود روابط عاطفی کمک کند بلکه می‌تواند احساس نزدیکی و تعامل مثبت میان زوجین را تقویت و به کاهش تنش‌ها کمک میکند. زوجین باید زمان‌هایی را برای تعامل بدون فناوری تعیین کنند. این زمان‌ها می‌تواند شامل وعده‌های غذایی، گردش‌ها و فعالیت‌های مشترک باشد. همچنین، تدوین قوانین مشترک برای استفاده از فضای مجازی می‌تواند به ایجاد مرزهای مشخص و جلوگیری از سوءتفاهم‌ها بر طرف کند.

۴- برنامه ریزی برای استفاده از فضای مجازی در خانواده

بهترین کار این است که برای زمان استفاده از فضاهای مجازی برنامه ریزی کرده و ساعتهای خاصی را تعیین کرده و آن را به اطلاع همسر خود برسانید. همچنین در زمان استفاده از شبکه‌های مجازی دور از هم با مقابل هم نباشید. بهتر است در کنار یکدیگر باشید و نگذارید همسران احساس کند که شما پنهان کاری می‌کنید یا با فردی در ارتباط هستید که نمی‌خواهید وی متوجه شود. رمز بر تلفن همراهتان نگذارید یا آن که اگر مجبور به رمز گذاشتن هستید رمز را به همسران بگویید تا زمینه شک در او ایجاد نگردد.

۵- ایجاد فضایی امن و توجه کافی برای همسر

زمانی را برای اختصاص دادن به همسران مشخص کنید و در آن زمان هیچ کار دیگری انجام ندهید. سعی به گفتگو و شنیدن حرفهای همسران داشته باشید همسر صرفاً نیاز به حضور فیزیکی شما در کنار

خود ندارد بلکه احتیاج به محبت و توجه شما دارد در زمان گفتگو با همسر تلفن همراه خود را کنار بگذارید. از شبکه های مجازی پیامهای عاشقانه برای همسران بفرستید پیامهای که فقط مخصوص همسران باشد هنگام خواب با همسران روابط عاطفی داشته باشید نه اینکه هر یک سرگرم شبکه های مجازی باشید. برای زمانهای کوتاه هم که شده، تلفن همراه را خاموش کنید و به همسران بگویید از این لحظه با تو هستم و هر چه که بخواهی انجام میدهم بگذارید همسران در کنار شما آرامش را کسب کند و احساس کند که شما به او توجه میکنید.

۶- وفاداری و متعهد بودن به همسر

به همسران وفادار و متعهد باشید بگذارید در کنار شما احساس خوشبختی کنند و احساس رضایت از نحوه برخورد و توجه شما داشته باشند شبکه های مجازی فرصتی جهت بالا بردن سطح یادگیری و معلومات شما و دسترسی آسان جهت تعاملات صحیح اجتماعی است.

۷- رعایت شئون اسلامی و حفظ عفت

رعایت اصول دینی در تمامی ابعاد زندگی، به ویژه در فضای مجازی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. فضای مجازی می‌تواند محلی برای رشد و یادگیری باشد، اما اگر به درستی مدیریت نشود، می‌تواند منجر به بروز مشکلات و اختلافات خانوادگی گردد. برخی نکات و راهکارها برای بالا بردن سطح تعاملات صحیح اجتماعی و جلوگیری از انحرافات در فضای مجازی پر هیز از محتوای غیر اخلاقی و غیر اسلامی حفظ حریم خصوصی ناظر دانستن خدا بر تمام فعالیت های که انجام می‌دهیم.

۸- ارتقای ارتباطات انسانی

ارتقای ارتباطات انسانی یک فرآیند مهم است که می‌تواند کیفیت روابط فردی و اجتماعی را بهبود بخشد. ارتباط کلامی به عنوان جزء اساسی این فرآیند، در این باره دو جنبه «خوب سخن گفتن» و «سخن خوب گفتن» اهمیت بسیاری دارند. فضایی فراهم آورید که اعضای خانواده بتوانند به راحتی نظرات و احساسات خود را بیان کنند، بدون ترس از قضاوت یا سرزنش به اعضای خانواده یاد بدهید که چگونه به صورت سالم و محترمانه با یکدیگر و دیگران در فضای مجازی بحث کنند. این شامل احترام به نظرات متفاوت و پرهیز از توهین و تحقیر است.

نتیجه گیری :

این مطالعه نشان می‌دهد که استفاده نادرست از فضای مجازی می‌تواند به طلاق عاطفی میان زوجین منجر شود. در حالی که فضای مجازی ابزاری برای ارتباطات است، عدم تعادل در استفاده از آن می‌تواند احساسات منفی مانند تنهایی و حسادت را به وجود آورد. احساسات منفی ناشی از استفاده نادرست از فضای مجازی می‌تواند به روابط عاطفی آسیب بزند و باعث ایجاد فاصله عاطفی میان زوجین شود. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت توجه به نحوه استفاده از این فضا و تأثیر آن بر روابط است. بنابراین، آموزش نحوه استفاده سالم از فضای مجازی و تقویت مهارت‌های ارتباطی بین زوجین ضروری است. این اقدامات می‌توانند به جلوگیری از طلاق عاطفی کمک کرده و روابط را تقویت کنند.

فهرست منابع

قران کریم

۱. احمدی علون آبادی، سید احمد، واکایی معنایی آسیب های برآمده از فضای مجازی در روابط بین زوجین شهر اصفهان، شماره ۳، ۱۳۹۷
۲. جمالی، محسن، سبک زندگی و فضای مجازی، چاپ اول، تهران، خط آخر، ۱۴۰۱
۳. حسینی، سید رسول، فضای مجازی شکل گیری تمدن اقتصادی-اجتماعی نوین، چاپ اول، تهران موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۴۰۱
۴. حسنی سعدی، محبوب، طلاق عاطفی، چاپ اول، تهران، نشر مانیان، ۱۴۰۳
۵. رفیعی راد، جواد، بررسی میزان تاثیر فضای مجازی بر باورها و اعتقادات کاربران شبکه های اجتماعی، فصلنامه علمی مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی، شماره ۴۱، ۱۳۹۹
۶. رجبی نیا، داوود، رسانه شمشیر دو دم، چاپ اول، قم، نشر پژوهش های اسلامی صدا و سیما، ۱۳۸۹
۷. محمدی ری شهری، محمود، میزان الحکمه، ترجمه: حمید رضا شیخی، تهران، نشر دار الحدیث، ۱۳۸۹
۸. شیخ صدوق، من لا یحضره الفقیه، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴
۹. فاطمی راد، محمد حسن، طلاق عاطفی، چاپ اول، تهران، نشر وانیان، ۱۳۹۵
۱۰. محمدی، علی، تهدید های فضای مجازی و راهکارهای مقابله با تکیه بر آیات و روایات و رهنمودهای مقام معظم رهبری و متخصصین، چاپ اول، تهران، آفتاب گیتی، ۱۳۹۷
۱۱. مقدسی، لعلیا، تاثیر فضای مجازی بر روابط عاطفی زوجین، دو فصلنامه یافته های مطالعات زنان، شماره ۱، اول، ۱۴۰۳
۱۲. معید فر، سعید، اعتیاد اینترنتی علل و پیامدهای آن، ۱۳۸۷
۱۳. نظری، بنفشه، رهایی از طلاق عاطفی؛ چاپ اول؛ تهران؛ خط آخر؛ ۱۴۰۰
۱۴. نعیمی، محمد رضا، تاثیر تعامل خانواده و ماهواره در بروز پدیده طلاق (مطالعه موردی شهرستان گرگان)، جامعه شناسی مطالعات جوانان، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۹۰